

Estetiska läroprocesser på lärarutbildningen

Fil. Dr. Karin Stigbrand

karin.stigbrand@sh.se

Journalistik och multimedia

Södertörns högskola

Fil. Dr. Helena Danielsson

filmpedagogik.hd@swipnet.se

Film-Pedagogik HD

*Paper från ACSIS nationella forskarkonferens för kulturstudier, Norrköping 13–15 juni 2005.
Konferensrapport publicerad elektroniskt på www.ep.liu.se/ecp/015/. © Författarna.*

”Estetiska läroprocesser behövs i en demokratisk offentlighet, också på lärarutbildningen”, skriver man i utvärderingen av ett utvecklingsarbete på lärarutbildningen i Malmö. Markeringen är viktig. Med det projekt vi redovisar här vill vi bredda samtalet till det skärningsfält där såväl estetik som media och pedagogik inryms. Det finns inget givet facit.

Flera skäl talar för att uppmärksamma hur medierna tas upp i lärarutbildningen.

- Skolans nya kursplaner för ämnena svenska, bild och som har förstärkt betydelsen av medier och estetiska uttrycksformer.
- Lärarutbildningskommittén (LUK) konstaterar i sitt slutbetänkande att informations-samhället kräver ett nytt läraruppdrag. Mediepedagogik har kommit på dagordningen i det regionala utvecklingsarbetet.
- På flera högskolor med lärarutbildning pågår kursutveckling inom det allmänna utbildningsområdet. Bland olika specialinriktningar finns rubriker som *Estetiska uttrycksformer*, *Kultur och skapande* samt *Lärande och gestaltning*. Fristående kurser har också etablerats, som exempelvis *Film- och mediepedagogik* i Falun.
- I anvisningarna för självvärdering av lärarutbildningen betonades att studenten för att få lärarexamen ”skall kunna använda informationsteknik i den pedagogiska utvecklingen och inse betydelsen av massmediernas roll för denna”.
- I den nationella utvärderingen skrev Högskoleverket (HSV) om de estetiska uttrycksformernas betydelse för lärandet och att innebörden av det vidgade textbegreppet bör uppmärksammas för alla lärarstuderande.

Idén med vårt projekt är att belysa hur lärarutbildare tolkar de nya signalerna om IT/Mediepedagogik i styrdokumentet (bil.1) och det utvecklingsarbete som pågår inom olika lärosäten.

Våra frågor

Studiens inriktning har vuxit fram ur våra tidigare erfarenheter. I många år har vi följt området, deltagit i debatten och varit engagerade i utbildning och utvärdering på nationell såväl som lokal nivå. De frågor vi den här gången söker svar på är:

- I   Hur tolkas styrdokumentet om IT/Mediepedagogik bland lärarutbildare?
              Vilka begrepp används och hur definierar man dem?
              Synpunkter och önskemål när det gäller läromedel?
- II   Vad får de lärarstuderande med sig ut inom området, teoretiskt och praktiskt?
              Vad kommer med inom det allmänna utbildningsområdet, inom olika ämnen
              resp. inriktningar? Samarbete mellan olika ämnesföreträdare?
- III   Möjligheter att knyta an till pågående regionalt utvecklingsarbete?
              Samverkan med lokala medieföretag? Framtiden?

Media, estetik och pedagogik i symbios

Begreppet IT/Mediepedagogik rör sig. Ingen definition är allmänt accepterad. Ofta gäller diskussionen datorer och programvaror. I andra sammanhang betonas ämnesutveckling, pedagogik och didaktik. I resonemang om barnkultur/ungdomskultur vs skolkultur står mediekritik och de ungas medievanor i fokus. Den intressanta frågan i det senare perspektivet är hur skolan ska förhålla sig till elevernas kunskapsande via medierna. Ett konkurrensförhållande är tydligt.

Vi avser med IT/ Mediepedagogik – att använda IT och medier som inspiration i elevens läro- och utvecklingsprocess. Det handlar dels om upplevelser genom estetiska uttrycksformer som exempelvis stillbild, rörlig bild, ljud och multimedia, dels om eget aktivt skapande med olika medieredskap. Media, estetik och pedagogik fungerar i symbios. Grovt sett kan tre sidor i begreppet urskiljas:

Medierna som pedagogiska verktyg (Med medierna...)

De lärarstuderandes möjligheter att ta del av och inspireras av professionella uttryck
Eget medieskapande inom utbildningen
Möjligheter till analys och reflektion

Medierna som kunskapsfält (Om medierna...)

Medietexter och genrer, karaktäristiska drag
Medierna och dess publik, socialisation, reception
Medieinstitutionerna, ägarförhållanden, medieproduktion som affärsverksamhet
Mediehistoria (från tryckpressen till multimedia)
Teorier om yttrandefrihet, demokrati och offentlighet

Medierna som arena (För medierna...)

Lärarutbildningarna som del av det offentliga samtalet
Samarbetet med lokala och regionala medieföretag
Samarbetet med VFU-skolorna

Utgångspunkter

Tidigare dokumentation och analys av lärarutbildningen har ofta styrts av intressenter som prioriterat den ena eller andra sidan av IT/Mediepedagogiken. När den nationella satsningen

på IT i skolan (ITiS) avslutades ordnades konferenser och möten på temat IT i skolan. Branschintresset var påfallande. På andra sidan finns Tidningsutgivarnas organisation, Tidningen i skolan (TiS), som erbjuder medverkan på kurser med inriktning mot medierna i samhället och journalistik. Förhoppningen är att höja kompetensen hos framtida tidningsläsare, intresset för kvalitativ journalistik och – att få prenumeranter.

Svenska Filminstitutet (SFI) som verkar för Skolbio och annan filmkulturell verksamhet bland barn och unga närmar sig också lärarutbildningen. Vägen går främst via de regionala resurscentra för film och video som etablerats runt om i landet. Utvärderingarna, även av institutets direkta satsningar mot högskolorna, har filmen som konst i fokus. Så här kan man fortsätta uppräkningsen. För lärosätena är det problematiskt att sovra bland alla erbjudanden.

I våra egna studier av medieanvändningen inom lärarutbildningen och skolan kan man avläsa spår av myndigheter och institutioner (Stigbrand 1997, 2000 och Danielsson 2002). Samtidigt är osäkerheten stor när det gäller IT/Mediepedagogikens mål. Vad är poängen? Vad ska betygsättas? Svaren tycks lika många som det finns lärarutbildare och lärare i skolan. Ute i världen råder liknande förvirring (von Feilitzen & Carlsson 1999) om betydelsen av mediepåverkan, barns deltagande i medierna och mediepedagogikens mål.

En utgångspunkt för oss är de allmänna villkor som råder i Sverige för IT/mediepedagogiken inom skolan (Ds 2002:55). En annan är vår konstruktivistiska syn på hur barn och unga utvecklar kunskap (Qvarsell 2000). Vi är också influerade av Vygotskijs kulturhistoriska teoribildning (Lindqvist 1999, Vygotskij 1930/1995).

Resultat från nationella utvecklingsinsatser med kultur i skolan (Ds 1998:58) och svensk skolforskning (Carlgren & Hörnqvist 1999, Marner & Örtegren 2003) använder vi för att analysera relationen mellan läroplaner och estetisk praxis.

Andra ingångar och inspiration har vi hämtat ifrån aktuell journalistik- och kommunikationsforskning (Beckman 2003, Nord & Strömbäck 2004).

Ansats och metod

Vår ambition var att nå samtliga lärarutbildningar i landet och inspirera till samtal om rådande praxis. För finansieringen sökte vi stöd hos Utbildningsradion (Gunilla Sterner-Kumm och Agneta Sommansson) och Medierådet (Ann Katrin Agebäck).

Utbildningsradions satsning på program för skolans mediekunskap är omfattande; Mediedjungeln/ åk 1–6, Ramp/ åk 7–12 och Flimmer och brus / gymnasium och lärarutbildning. Programmen manar till analys och eget skapande och bidrar till förståelse för mediernas produktionsvillkor och uttrycksätt.

Medierådet har publicerat flera skrifter om medieutveckling, utbudet av våldsskildringar, ungas medieanvändning och mediepedagogik inom ramen för sitt uppdrag att verka för ”en förbättrad mediekunskap i skolan och i lärarutbildningen”. Läraren Åke Sahlin beskriver i *Stäng inte av! Film som verktyg för samtal* (2001) hur actionfilmer kan användas i en pedagogisk process (medmänsklighetsträning) med ”struliga pojkar”. Genusperspektiv på filmproduktion och filmvanor diskuteras i antologin *Tusen flickor om film och våld* och i skriften *Tittarögon* berättar journalisten Lars Grip hur man tänker som inköpare och planerare på olika TV-kanaler.

De inledande kontakterna med lärosätena togs av UR (Ansa Sundh-Hedberg). Förhoppningen var att tillsammans med lärarutbildarna etablera ett forum för reflektion om estetiska läroprocesser och kulturella uttrycksformer. Istället för att brett lansera vår syn på IT/Mediepedagogik valde vi att inspirera till seminarier med nyckelpersoner, prefekter och utbildningsledare (fokusgrupper) inom berörda institutioner. Varje lärosäte valde ut vilka som skulle delta. Vi eftersträvade representanter för områdena Pedagogik, Svenska, Bild, IKT/ Datavetenskap och Samhällsorienterande ämnen.

Studien inkluderade en processtanke. Seminarierna skulle mynna ut i en handlingsplan för fortsatt IT/Mediepedagogiskt arbete på lärarutbildningarna inom respektive region. Efter ungefär ett år skulle deltagarna få tillfälle att mötas igen för återkoppling och erfarenhetsutbyte.

Studien genomfördes som planerat med åtta seminarier under hösten 2003 och våren 2004. För dokumentationen medverkade alltid någon från Utbildningsradion med minnes-anteckningar, ljudband- eller videoupptagningar.

Sex av seminarierna arrangerades på olika lärosäten. Ett ägde rum på UR och ett på Rosenbad. Urvalet av orter gjordes med hänsyn till placeringen av UR:s mediepedagoger. Till varje seminarium bjöds angränsande lärosäten in och välkända regionala resurspersoner (från exempelvis filmpooler och AV-centraler). Antalet deltagare var begränsat till ca 20 för att möjliggöra personliga samtal.

Seminarierna arrangerades som endagsevenemang. Vi började i Luleå (Luleå Tekniska Universitet / Musikhögskolan i Piteå) och fortsatte i Härnösand (Mitthögskolan / Högskolan i Gävle). Därefter var vi i Växjö (Växjö Universitet / Högskolan i Jönköping), Malmö (Högskolan i Malmö), Göteborg (Göteborgs Universitet / Högskolan i Halmstad) och Stockholm (Lärarhögskolan i Stockholm).

På ett uppsamlingsseminarium på UR deltog även Mälardalens högskola, Högskolan på Gotland, Södertörns högskola, Uppsala Universitet, Örebro Universitet, Högskolan i Dalarna och Karlstads Universitet.

Studien omfattade sammanlagt:

16 högskolor/universitet (bil.2)

12 regionala resurspersoner

130 lärarutbildare.

Genomförande

För att fokusera kunskapsfältet angav vi som avstamp några gemensamma frågor om mediepedagogiken inom den egna utbildningen att fundera över. De skriftliga svaren användes som underlag på respektive seminarium. Deltagarna fick också några UR-program samt skrifter från Medierådet och Svenska Filminstitutet i förväg som underlag. Vår roll vid seminarierna var att göra korta inledningar och fungera som moderatorer.

En dag kunde se ut ungefär så här:

kl 10.00 – 10.30 Inledning – Helena Danielsson och Karin Stigbrand

kl 10.30 – 12.00 Genomgång och diskussion om utvalda program och skrifter

kl 13.00 – 14.00 Om erfarenheter, målsättning, inriktning och progression lokalt...

kl 14.00 – 15.30 Workshop i mindre grupper med olika teman

kl 16.00 – 17.00 Summering och planering inför fortsättningen på hemmaplan

Med utgångspunkt i konkreta material, som berörde kunskapsfältet mediekunskap och mediepedagogik, tydliggjordes hur man inom resp. lärarutbildning uppfattar och hanterar de frågor programmen respektive skrifterna aktualiserar (mediegestaltning, textanalys, underhållningsvård, könsroller, propaganda).

Programmet *I hela världen* (ur serien *Flimmer och brus*) om det internationella nyhetsflödet gav upphov till diskussion om ägarintressen inom mediebranschen, objektivitet och identitet.

Den andra filmsekvensen vi spelade upp (ur *Medier ger ju oss så mycket*) visade en dokumentärfotograf på plats i New York den 11 september och hans bilder av krig och lidande.

Reaktionen bland deltagarna var stark. Samtalet om hur olika vi tolkar och känslomässigt tar till oss bilder kom upp naturligt. Liksom frågor om pressetik och mediernas ansvar.

Betydelsen av IT/Mediepedagogik för barns utveckling, för att utveckla skolan och därmed samhället kom ofta upp mot slutet av dagen. Seminarierna mynnade ut i förslag om vad en handlingsplan för integrerat mediepedagogiskt arbetet på respektive lärarutbildning skulle kunna innehålla. Överallt uttryckte lärarutbildarna intresse för fortsatt erfarenhetsutbyte.

Den avslutande konferensen på Rosenbad i Stockholm arrangerades av Medierådet. Deltagarna bidrog med dokumentation, band och berättelser om vad som hänt under mellanperioden och sina tankar om framtida utvecklingsarbete. Spännvidden mellan olika praktiska och teoretiska aspekter var påfallande.

Medverkande var – förutom lärarutbildarna, UR och vi – representanter för Kultur-departementet, Utbildningsdepartementet, Högskoleverket, Myndigheten för skolutveckling / Multimediasbyrå, Dramatiska institutet, Konstfack, Svenska Filminstitutet och The UNESCO International Clearinghouse on Children Youth and Media vid Nordicom.

Resultat

Målet för studien var att belysa de estetiska läroprocesserna på lärarutbildningen och att uppmuntra diskussionen om IT/mediepedagogik. I den presentation som följer skiljer vi inte ut de olika lärosätena. Vår ambition är snarare att visa variationen. De citat vi valt att ta med från seminariedeltagarna representerar olika förhållningssätt. UR:s dokumentation, skriftliga svar från deltagarna i studien samt våra egna minnesanteckningar ligger till grund.

Hur tolkas styrdokumentet om IT/mediepedagogik bland lärarutbildare?

Styrdokumentens formuleringar diskuterades på samtliga seminarier. För många av deltagarna var det första gången som texterna om mediepedagogik och estetiska läroprocesser lyftes fram. De mångtydiga raderna väckte intresse men skapade också problem – vid närmare granskning.

Förhållandet mellan styrdokumentet för den nya lärarutbildningen, texter i LUK och de reviderade kursplanerna för skolan jämfördes. Svenskämnets betoning på ett vidgat textbegrepp och SO-ämnets skrivningar om kritisk granskning av medieutbudet återkom under seminarierna. Mediepedagogikens relation till honnörssord som demokrati, yttrandefrihet och informationsfrihet berördes. Liksom mer filosofiska perspektiv och mediernas bidrag till de ungas identitetsutveckling.

Få på seminarierna hade några idéer om hur mediepedagogiken inom respektive lärosäte skulle kunna utvärderas.

LN: Det mest spännande? Att öka samarbetet mellan ämnena – använda media i olika sammanhang. Det svåraste? Tidsbristen, att hinna med, ej bara ytligt.

JA: Det viktigaste är att utvärdera och kritiskt granska. (Det mest spännande?) Medias olika uttrycksformer (Det svåraste?) Skapa en ämnesövergripande mediepedagogik.

EC: Det viktigaste tycker jag är att studerande får lära sig använda olika uttrycksformer, ta vara på kreativiteten, att använda många ”språk”. Gäller även oss som lärarutbildare. Variera. Svåraste är att se möjligheterna, eftersom kunskap saknas (i mitt fall).

TA: Jag tolkar att styrdokumentet vill tydliggöra att lärandet sker vid fler tillfällen än

i skolan ... Fokuseringen i samtliga texter är på IT som även tros kunna förändra pedagogiken – vilket är helt uppåt väggarna fel. ... Jag tror att studenterna får inblick och förståelse för mediernas betydelse i dagens samhälle men jag tror den metodiska delen – att kunna använda dem i en praktik – är eftersatt.

MWB: Mest spännande = Att laborera med mötet Media-Kunskap-Estetik (som en triangulär bindning). Svårast = att tekniken inte ”tar över”.

Vilka begrepp används och hur definierar man dem?

Definitionerna är lika många som antalet lärarutbildare. Konsensus saknas. Vi tror inte att man behöver vara överens. Diskussionen har ett värde genom att alla som deltar måste tänka efter vad man vill lägga in i begreppen och att man lokalt blir klar över varandras perspektiv.

Några på seminarierna talade konsekvent om mediekunskap, mediepedagogik, och mediedi-daktik. Andra använde självklart uttrycken IKT, IT-pedagogik och IT-strategi. Projektet har visat att det gagnar båda sidorna att bredda blicken. En samsyn har successivt vuxit fram i samtalen om att det handlar om *ett* område – inte två.

Begreppet IT/mediepedagogik, som ett samlande uttryck, ser vi i dagsläget som fruktbart.

TA: Mediepedagogik handlar för mig hur medier kan användas i undervisande situationer – ... Mediekunskap är för mig en övergripande förståelse där medierna sätts in i olika samhälliga sammanhang.

GE-MK: *Mediepedagogik*: Hur man kan använda media som ett verktyg i en lärandemiljö samt kritiska och konstruktiva diskussioner runt denna användning. *Mediekunskap*: Orientering bland de olika medieverktyg som finns samt kritiska och konstruktiva diskussioner kring dessa. Ev. även viss historik.

EC: *Mediepedagogik* – Användning av media för att nå undervisningsmål. *Mediekunskap* – Kritiskt kunna granska media.

BON: IT, datorn

MWB (Reg. resurscentrum): *Mediepedagogik* = att själv producera inom sin undervisning. (Lärare får tillfälle till ökad kompetensutveckling, elever får ökad undervisning och tillgänglighet till medierna i skolan). *Mediekunskap* = Teoretiska studier

HS: *Mediepedagogik*: Sättet att organisera, förbereda och hantera ämnet så att insikterna blir maximala. *Mediekunskap*: Insikter om medias påverkan och roll i samhället, praktiska kunskaper (göra film, fotografera, använda IT osv.)

LN: *Mediepedagogik* – förhållningssätt till media i undervisningen. Hur man jobbar och låter eleverna använda medierna i undervisningen. *Mediekunskap* – mediekompetens, att kunna analysera (tolka), använda sig av olika medier i olika sammanhang, medvetenhet om mediers roll.

LA: *Mediepedagogik* är läran om medierna – press, radio, TV, Internet – och hur de påverkar oss, lär oss, ger oss föreställningar om något artificiellt, verkligt, tillspetsat, fiktivt etc. *Mediekunskap* ska ge kunskap om medierna och den roll de spelar i dagens samhälle samt om den påverkan som medierna utövar på samhället och deras roll i den demokratiska processen, men också ge en orientering om olika företagsorganisationer och yrkesroller inom mediebranschen.

Kursmomenten kan bestå av: Svensk och internationell mediestruktur, historiskt som nutidsorienterat Mediers olika användningsområden, sambanden och samspelet dem emellan och hur medier påverkar människan. Tryckfrihetslagstiftningen, offentlighets-principen, etiska regler och upphovsrätten. Känna till begreppet public service och dess betydelse i samhället. Ha kunskap om grundläggande kommunikationsteori. Prova på att via medier nå en given målgrupp.

HG: *Mediepedagogik*: mål: hur man nå mediekompetens: användandet av medier för att främja läroprocesser, men samtidigt främja medvetenhet vad gäller vår ”informationella omvärld” som distribueras via massmedier, Internet, kritisk syn på mediernas konstruktion av verklighet. *Mediekunskap*: kunskap om medier: historia, uttrycksformer, roll i samhället, medier som vetenskapligt ämne

Synpunkter och önskemål när det gäller läromedel?

Få lärarutbildare använder enligt de skriftliga svaren UR:s program kring mediepedagogik.

JA: Jag är för dåligt orienterad om det utbud som finns nu för att kunna ha någon uppfattning.

Seminarierna nyanserade bilden. Vissa kände inte till programmen. Andra gjorde det, men var inte på det klara med att de kunde låna UR-material via den regionala AV-centralen. Seminarierna klargjorde möjligheten att teckna låneavtal.

De som sett serien (eller delar ur) *Flimmer och Brus* var i stort sett välvilligt inställda. Innehållet bedömdes som angeläget och användbart i olika kurssammanhang. Kritiken under seminarierna handlade i huvudsak om formen. Många stördes av försöken att lätta upp seriösa teman med klipp teknik hämtad från MTV och en programledare som i och för sig var trevlig, men ibland ”lattjade” för mycket.

Program som borrade på djupet i en fråga eller ett tema och formmässigt vilade i längre sekvenser uppskattades mest. Program som ställde frågor var genomgående mer omtyckta än de som gav entydiga svar.

LN: Önskemål? Mera kring bildanalys, barn- och ungdomskultur.

ML: Man kan vidga det till att även omfatta film o filmanalys, populärkultur, underhållning, radio, dataspel, Internetanvändning osv.

TA: Mediers påverkan på ungdomars livsvärld.

LA: Jag använder gärna. TV-journalistik – tio gyllene regler av Erik Fichtelius (1997)

i ämnesområdena journalistik, mediekunskap, mediekommunikation och tidningsproduktion under introduktionsveckan för nya studenter på enheten för Natur-Miljö-Samhälle samt i seminarieriet "Mediernas makt" för termin 3-studenter på lärarutbildningen.

Genomgående var man positiv till att gå in i dialog med UR's producenter och UR som företag (Mediebiblioteket etc). Konkreta programförslag som kom upp var t.ex. "Parabolerna i Rosengård" - om den medievärld barn i mångkulturella områden växer upp med, "Medier och genus" - om manligt/kvinnligt inom branschen och i utbudet, "Mediemogulerna" - om storföretagen inom medieområdet. Man vill att UR ska hjälpa till med utblickar utöver vad man själv har möjlighet att ge.

Inom lärarutbildningen behövs program som exemplifierar mediepedagogiskt arbete kopplat till olika ämnen, "Mediepedagogik i lärarutbildningen" som programserie. I synnerhet har naturvetenskapliga ämnen nämnts: t.ex. redovisa i biologi med hjälp av filmkamera, IT i kemi, filmupplevelser som utgångspunkt i fysik (för att studera tyngdlagen utifrån Crouching Tiger, Hidden Dragon), video i matteundervisningen.

Medierådets skrifter?

Medierådets skrifter var med några få undantag okända inom lärarutbildningarna. Titlar som omnämndes positivt var Stäng inte av!, Popcorn, Piteåmodellen och Tusen flickor. Enskilda seminariedeltagare såg skrifterna mer som debattinlägg, än som redovisning av forskning.

Lärarutbildare som provat skrifterna i undervisningen var genomgående positiva.

ML: Jag har använt dem mycket. Några mer än andra förstås. Under det senaste året har jag mest använt Barnens nät, Stäng inte av och Popcorn. Tidigare har jag framför allt använt Mediekunniga lärare, Piteåmodellen och Tusen flickor. ...

Skrifterna är tunna och lättlästa (bra för lärare med ont om tid) de spänner över ett ganska stort fält. Jag har även haft nytta av faktauppgifter, statistisk osv i skrifterna. Lätta att rekommendera och lätta att få tag i. Jag har använt dem när jag föreläst eller haft seminarier med lärare eller lärarstuderande. Jag skulle vilja ha fler av Åke Sahlin-typ, där lärare beskriver sitt arbete och reflekterar över det (likt håller man på med i Piteå, där lärare undersöker sin egen mediepedagogiska praktik)

LN: Ja, Piteåmodellen - som inspiration för utveckling av media på skolan.

Inför seminarierna läste flera deltagarna rådets material. "Tänk att vi inte kände till det här tidigare!", var en vanlig kommentar. Skrifterna inspirerade till insatser inom det mediepedagogiska området. De har kommit till användning, har det visat sig senare, som kurslitteratur och inför fritt valt arbete.

En rekommendation till rådet var att följa upp den tidigare rapporten om mediepedagogik i lärarutbildningen med exempel på utvecklingsprojekt från olika lärosäten. Samtidigt framfördes på seminarierna att man önskade fler skrifter med konkreta beskrivningar av klasslärares arbete (typ Åke Sahlin-skriften). Andra teman som efterfrågades var: Medierna i relation till kropp, hälsa och sexualitet. Attityder till våld i relation till kvinnligt och manligt.

Unga tjejer på nätet. På samtliga orter uttryckte man intresse för fortsatt information om rådets verksamhet och utgivning.

Vad får de lärarstuderande med sig ut inom området, teoretiskt och praktiskt? Vad kommer med inom det allmänna utbildningsområdet, inom olika ämnen resp. inriktningar?

En lärdom av projektet som helhet är att ansvariga på olika lärosäten inte överblickar helheten. De skriftliga svaren ger en intressant men spretig bild helt i linje med diskussionen på seminarierna. Det allmänna utbildningsområdet betonas ofta som ram för den mediepedagogiska introduktionen. Mediepedagogik betraktas då som en del av den grundläggande kunskap om pedagogik och didaktik som varje lärare bör ha.

BJ: (ur mail) --- Jag är studierektor på Litteraturvetenskapliga institutionen och inriktningsansvarig för Svenska. Mer mediautbildning inom allmänna utbildningsområdet, är något som jag i olika sammanhang efterlyst. För inriktning Svenska har jag utarbetat en delkurs Myter och medier, (6 p.) – från muntligt berättande till moderna medieberättelser, från skapelsemyter från hela världen, klassiska hjältemyter till vår tids mytiska berättelser. Gästlärare på denna delkurs har vid olika tillfällen bl.a. varit representanter från Skolverket, Lärarhögskolan i Malmö, Mediacenter och UR. Även inom inriktning Svenska har vi en delkurs Medier och Mediepedagogik, 4 p.

Läroarbete har olika fokus. Många ger intressanta exempel på lektioner inriktade på Mediekunskap. Några få nämner mediepedagogik som didaktik.

ML: (Reg. resurscentrum) : Inom lärarskapskursen "Barn ungdom och identitet" 10 p (En ämnesövergripande kurs med inslag av media, musik, drama, bild och socialantropologi) har jag föreläst under rubriken "Att växa upp i mediasamhället" en föreläsning om barns förändrade mediebruk med koppling till den forskning som bedrivs på det området och om populärkulturens roll i skolan med utgångspunkt från Magnus Perssons "Populärkulturen och skolan". En liknande föreläsning har jag haft för blivande lärare i svenskdidaktik.

LA: I intervjuteknik visar jag Fichtelius intervju med Mona Sahlin och diskuterar hur man gör intervjuer, om huvudfrågor, följdfrågor och spontana frågor. Om dagens mediebruk, snabba förändring är Häng med (Fichtelius) ett bra inslag att visa som utgångspunkt för diskussion om mediernas makt. Bildens betydelse är viktig som ett pedagogiskt verktyg. Här finns också ett inslag (Fichtelius) om hur detta kan lyftas fram. Lärande med IKT belyser jag genom aktuell forskning, källkritik, upphovsrätt, etiska regler för massmedier, sökprocessen etc.

JA: Vi planerar och utvecklar olika delmoment inom medieprogrammets och estetiska programmets kurser. Det innebär att kursernas innehåll diskuteras ingående likaså på vilket sätt kursinnehållet kan tas upp och förmedlas till eleverna inom programmen. Inom professionsinriktningen arbetar vi i projekt där ett av projekten handlar om dokumentärfilm ur olika aspekter. Inom den allmänna pedagogiken på läroarbete har vi också arbetat med olika projekt där medier varit ett viktigt inslag. Källkritik, krigspropaganda och mediers behandling av begreppet terrorism har tagits upp.

Tre konkreta exempel?

AD: För att producera: tex. lagar/regler/etik För att dokumentera: etik/reflektion. För att analysera media: analysverktyg ur ett mediekritiskt perspektiv osv.

En del av lärarutbildarna tolkar uppenbart ordet mediepedagogik som en fråga om IT i utbildningen. Kunskaper om sökprocessen, källkritik mm. är det centrala.

Vi har ibland mött ”data-nördar” som studsat in ett kort pass och sagt sitt utan sammanhang med diskussionen i övrigt. Teknikutveckling och programvaror har legat i deras fokus. Det utförliga svaret från Växjö (GE-MK) kommer från två systemvetare som skolats inom ITiS-projektet. De kombinerar utan problem sitt IT-kunnande med ett pedagogiskt intresse.

GE-MK: Pedagogiska tillämpningar på våra skolor: Individuell inventering och nätbaserade diskussioner i arbetsgrupp. Gruppen sammanfattar och redovisar.

- Typ av datoranvändning
- Om det finns normer och regler som styr användningen t.ex lokal IT-plan
- ITiS-projekt
- Administrationsprogram
- Skolans ev presentation på Internet
- Presentation och information till föräldrar

Webbpublicering: Kriterier som kännetecknar en bra hemsida. Seminarium. Nätbaserade diskussioner men även en individuell uppgift. Uppgiften består i att visa en länk till en skolhemsida som studenten tycker är bra. Förklara varför och kommentera ev brister.

Sökstrategier och värdering av material på Internet. Etik källkritik – Internet och dess pålitlighet: Att se möjligheter och problem med att använda Internet som informationskälla och att skapa förståelse för ett kritiskt förhållningssätt. Uppgift: Analys av ”Webbsidor”, sök två elevarbeten på Internet som behandlar samma ämne och gör en analys. Hur ser du om eleven har hämtat stoff från Internet? Har eleven haft ett kritiskt förhållningssätt? Hur formulerar man en frågeställning så att elever inte kan ”klippa och klistra” rakt in i sina egna arbeten? Hur avslöjar man detta? Redovisa i rapportform samt kommentera och diskutera varandras arbeten i studiegruppen.

Landets lärarutbildningar borde ha mycket att hämta från ITiS-projektet (och Multimediabyrå). Vi har sett spår av detta i projektet. Samtidigt har vi mött en frustration över att ITiS-erfarenheterna inte tagits tillvara bättre och utvecklats vidare inom utbildningarna. De begränsade tidsramarna för området kan vara en förklaring.

- HS: 1) Seminariediskussion kring den mediala bilden av skolan och läraryrket.
2) Föreläsning (3 tim) om IT i skolan.
3) Workshop kring anv. av IT i skolan.

På några lärosäten finns möjligheten att välja Media som inriktning.

HG: Sedan höstterminen finns kursen ”Medier, lärande gestaltning” (MLG) (40p) som en inriktning inom lärarutbildning. I samarbete med ämnet Medieteknik har vi följande kurser:

- Medierna i historiskt perspektiv (5p)
- Medieteknik för lärare (5p)
- Medieproduktion för lärare(10p)
- Medier, lärande, gestaltning i interkulturellt perspektiv (5p)
- Mediepedagogik (5p)
- Medier, lärande gestaltning i praktiken (VfU, 10p)

Exempel på föreläsningar:

Medieteknik och mediehistoria. Remedialisering, mediehistoriska förändringar och multimedial samtid (Lit. Bolter & Grusin), MKV-ämnets centrala begrepp (Hadenius & Weibull), Mediemakt (Lit. Thussu, Borgerlig offentlighet,) Mediekoncentration och ägandestruktur, Den digitala makten (Lit. Crowley & Heyer), Den samtida pressen, Public service och folkbildning, TV:s intåg i hemmen, Medieteori, Effekt och användarforskning

Medier och etnicitet - grundläggande perspektiv (Lit. Cottle, Hannerz)
Medier och genus (Lit. Hirdman van Zoonen)
Mångkulturell journalistik (Lit. Brun, Malik)
Populärkultur för män och kvinnor (Lit. Modleski, Mulvey)

Mediepedagogik, mediereception, media literacy
Medieeffekter och påverkan (Lit. Holmberg)
Medier, våld och unga (Lit. von Feilitzen och Bucht)
Populärkultur. Barn, ungdomar och medier. (Lit. Persson, Buckingham)
Tidningen i skolan

Samarbete mellan olika ämnesföreträdare?

- RJ: Det är viktigt att alla delar av lärarutbildningen tar ansvar för att mediefrågor finns med utifrån de perspektiv som är centrala för respektive inriktning (för mitt vidkommande främst naturvetenskap). Här måste vi samarbeta utöver enhetsgränserna, men inte för den skull bara lämna över till några timmar med experter.
- HS: Möjligen, men i nuläget finns inget naturligt forum, bara eldsjälar...
- KF: Det finns många på universitetet som arbetar med mediefrågor, men som ni säkert förstod, så har vi inget samarbete institutionerna emellan.
- LA: Det är en komplicerad fråga i en miljö som är hierarkiskt uppbyggd med många som tror sig kunna medieområdet utan högre utbildning eller professionell yrkeserfarenhet. Jag går min egen väg och tar ett steg i taget....

En idé om samverkan mellan olika ämnen och institutioner ingår i den offentliga retoriken. Det önskar också många enskilda lärarutbildare när det gäller mediepedagogik. I praktiken finns många hinder. Ett är att institutionerna är självständiga och ligger utspridda på olika adresser som t.ex. i Göteborg. Ett annat hinder kan vara bristande intresse inom den nämnd som styr över lärarutbildningen.

En kommentar vi mött är att "ingen vill lämna ifrån sig sin tid". Lärarutbildare är ofta besjälade av sitt ämne. Ett nytt inslag i undervisningen (som t.ex. mediepedagogik) kan uppfattas hotfullt snarare än utvecklande. Revirmarkeringar spelar också in.

Ska en förändring komma till stånd krävs samtal både horisontellt och vertikalt på lärosätena. Projektet har visat att viljan finns.

Möjligheter att knyta an till pågående regionalt utvecklingsarbete? Samverkan med lokala medieföretag?

Samarbete med press, radio, film och tv är sällsynt. Den dag mediekunskap inom lärarutbildningen fått fäste borde det vara naturligt att närma sig de professionella medieföretagen. På flera seminarier framförde deltagarna önskemål om att få visa (etersända) lärarstudenternas produktioner via UR.

Den senaste utredningen om icke-kommersiell lokal radio och television öppnar andra möjligheter för skolan, folkbildningen – och lärarutbildningen – att medverka i programproduktion.

Sporadiskt har enskilda lärarutbildare hittat organisationer/institutioner utanför lärosätena att samarbeta med. Seminarierna visade möjligheter för fler att ta hjälp av UR:s mediepedagoger, AV-centraler, Tidningen i skolan, Regionala resurscentra för film och video samt lokala IT/mediecentra.

JA: Kan spontant tänka mig Film i Skåne, dagspressen och populärpressen, Sveriges Television och TV4. Jag har inget konkret förslag men jag kan tänka mig att samarbeta i projektform kring något aktuellt ämne.

TA: Konkret samarbete? Alldeles för dåligt!

HS: AV-Media i Västerås, Film i Västmanland.

Många knackar på lärarutbildningens dörr och vill in med sitt material och sin kompetens. Stoffträngseln försvårar samarbetet med utomstående. Vår slutsats är att mediepedagogiskt utvecklingsarbete i lärarutbildningen behöver resurspersoner utifrån. Ett regionalt samarbete förutsätter intresse och engagemang hos de ansvariga inom respektive lärosäte.

AD: Lärarinstitutionen kan använda AMC (Akademiskt mediecenter vid Musikhögskolan i Piteå) som en resurs. Här finns både mediepedagogisk kompetens samt en stor kompetens inom området medieproduktion och mediekunskap. C-mit i Piteå är en annan användbar resurs, FilmPoolNord en tredje.

Skriften Agenda M– med sin inriktning mot skolan och kommunen – är inte direkt överförbar till lärarutbildningen. Under seminarierna blev det ändå tydligt att den väckte frågor och inspirerade lärarutbildarna att börja tänka om en gemensam strategi. Resonemangen om Agenda M aktualiserade behovet att på lärarutbildningen följa upp experiment och projekt med IT/mediepedagogik i regionens skolor.

MWB: Det skulle behövas en egen ämnesgrupp – medielärare – i skolan. Ett tänkande som, enkelt uttryckt, skulle motsvara dagens självklarhet, att alla lärare (oavsett ämne och stadium) kan engelska eller bibliotekskunskap tillräckligt för att kunna integrera detta i sin undervisning... Samtidigt finns från ”högstadiet” särskilda språklärare i engelska. Att arbeta med film och media är en demokratisk rättighet på samma sätt som andra kulturämnen: bild, drama, musik. Det handlar om yttrandefrihet. Allteftersom användarvänligheten tilltar med ny teknik (video) så är det viktigt att just uttrycket och de estetiska, kreativa värdena poängteras.

Flera seminarier avslutades med samtal om hur deltagarna konkret skulle gå vidare. Processen var igång. I Luleå har ett nätverk etablerats. I Härnösand har kompetensutveckling genomförts i form av en flerdagarskurs.

Framtiden?

BE: Vad kan skolbiblioteket ha för roll? Hör skolbibliotek och mediepedagogik ihop? Hur knyter man ihop? Vad betyder det vidgade språkbegreppet för skolbiblioteket? Jag är kanske inte riktigt på banan, men hoppas att få inspiration till fortsatt tänkande... ---

KF: Jag efterfrågar en sammanställning av resurser, så att vi som lärarutbildare kan få en överblick över fältet. Vad som finns, vad som görs, inom vilka olika områden etc. Så att studenterna i sin tur kan få samma överblick och därmed möjlighet att utforma sin undervisning med en bred grund. Att de inte bara "råkar ta det som finns närmast". ...Jag tänker till exempel på forskning inom området NORDICOMS Unesco International Clearinghouse for Children, Youth and Media.

Projekt / erfarenheter från olika slag av medieundervisning, t. ex. Kungsbacka-rapporten läromedel för skolan såsom URs material, Filminstitutet, Tidningen i skolan läromedelsförlagens litteratur/läromedel praktiskt orienterade resurser (som Multimediabyrån) Tidningen i skolan

Önskar man att medieperspektiv ska finnas i lärarutbildningen på en mer integrerad nivå så krävs samordning och resurser av ett helt annat slag än idag. Organisations- och ämnesdidaktiska resurser.

Blickar man bakåt i historien är det uppenbart att lärarutbildningen tidigare har förändrats i takt med samhällsutvecklingen. Att föra in mediepedagogik i lärarutbildningen är inte lättare – men inte heller svårare – än att föra in ett genusperspektiv eller ett mångkulturellt perspektiv. Det tar tid.

Projektet har visat att drivkraften i förändringen kan vara lärarutbildarna själva och det lustfyllda i den mediepedagogiska utmaningen.

Teman i det lokala utvecklingsarbetet kan vara:

IT/Mediepedagogik – i relation till den allmänna utbildningen i Pedagogik/Didaktik
IT/Mediepedagogik – inom Allmänna utbildningsområdet

Medier som Valbart ämne

Medier (estetik, kommunikation, kultur och lärande, gestaltning...) som inriktning

Mediepedagogik inom olika ämnesområden: Svenska, Samhällsorienterande ämnen, Religion/ Filosofi/ Livskunskap, Naturvetenskapliga ämnen, Språk, Musik, Bild
Examinationskraven på respektive lärosäte för området IT och Media. Utvärdering

Lärarstuderandes möjligheter att själva producera inom olika medier och genrer: press, radio, tv och webb, Teknisk utrustning – samverkan
Samverkan med angränsande ämnen: Medie- och Kommunikationsvetenskap, Journalistutbildning eller annan professionell medieutbildning

Samverkan med: Dramatiska institutet, Filminstitutet, Regionala resurscentra för film och video, Tidningen i skolan, Lokal press, radio och TV, AV-Media,
UR´s mediepedagoger och producenter, Medierådet

Kompetensutveckling inom lärarutbildningen

IT/Mediepedagogik i lärarutbildningen – en kulturfråga?

Att förutsäga utvecklingen av de estetiska läroprocesserna och IT/Mediepedagogiken på lärarutbildningen är svårt. Det pågår en dragkamp mellan olika intressen (bil.3). KK-stiftelsens aviserade 100 miljoner i bidrag till lärosätena under en treårsperiod fr. o. m. år 2006 innebär en fantastisk möjlighet. Vad ska prioriteras?

En lärdom av den här studien är att mediepedagogiska nätverk inom olika lärosäten med nyckelpersoner, prefekter och ämnesföreträdare, kan utveckla området på ett spännande sätt. Ett särskilt ansvar vilar naturligtvis också på den centrala nämnd som styr över utbildningen som helhet. Barn och ungas medievärld lokalt är en faktor att väga in, visioner om demokratin en annan. Att de lärarstuderandes ämneskunnande ska stå i centrum är självklart. Liksom att ansatsen bör vara tvärvetenskaplig. Den lärarutbildning vi ser framför oss är en framåt-blickande regional kulturinstitution, som finner sina egna vägar att besvara idén om ett nytt läraruppdrag.

Litteratur

- Aulin-Gråhamn, Lena (2003) Kunskap och kompetens för "Kultur i skolan".
Rapporter om utbildning 2003:6 Lärarutbildningen. Malmö högskola
- Beckman, Petter (2003) *Riv stängslen. Medierna som mötesplats: public journalism i svensk tappning*. Institutet för Mediestudier. Stockholm
- Boresson, Cecilia (2002) "UR granskar medier." *UR-nytt nr 2*
Utbildningsradion. Stockholm
- Carlgren, Ingrid & Hörnqvist, Berit (1999) *Skola i utveckling: När inget facit finns... – om skolutveckling i en decentraliserad skola*. Skolverket. Stockholm
- Chaib, Christina & Chaib, Mohamed & Ludvigsson, Ann (2004) *Leva med ITiS: Nationell utvärdering av IT i skolan. Rapport 2004:1 Högskolan för lärarutbildning och kommunikation*. Jönköping
- Danielsson, Helena (2002) *Att lära med media. Om det språkliga skapandets villkor i skolan med fokus på video*. Doktorsavhandling. Pedagogiska institutionen. Stockholms universitet
- Ds 1999:58 *En strategi för kultur i skolan*. Kulturdepartementet. Stockholm
- Ds 2002:55 *E-lärande som utmaning. Slutrapport från arbetsgruppen för ny nationell IT-strategi för skolan*. Utbildningsdepartementet. Stockholm
- Feilitzen von, Cecilia & Carlsson, Ulla (eds.) (1999) *Children and Media. Image, Education, Participation* The UNESCO International Clearinghouse on Children and Violence on the Screen at Nordicom. Göteborg University
- Feilitzen von, Cecilia & Carlsson, Ulla (eds.) (2003) *Promote or Protect? Perspectives on Media Literacy and Media Regulations*. The UNESCO International Clearinghouse on Children and Violence on the Screen at Nordicom. Göteborg University
- Forsling, Karin, Högberg, Lasse & Johansson, Iréne (2004) *Kom-M/IT-Projektet. Det vidgade textbegreppet i ett specialpedagogiskt sammanhang*. Inst. för utbildningsvetenskap. 2004:1 Karlstads universitet. Karlstad
- Grip, Lars (2003) *Tittarögon. En rapport om vad som bestämmer TV-utbudet*. Vårdsskildringsrådets skriftserie nr 30. Kulturdepartementet. Stockholm
- Hansson, Kristina (2004) *Att lära av varandra. Ett mediepedagogiskt utvecklingsarbete i Piteå kommun*. Svenska Filminstitutet. Stockholm
- Högskoleverket (2005) *Utvärdering av den nya lärarutbildningen vid svenska universitet och högskolor*. HSV. Stockholm
- Learn IT (2004) *Lärarstudier och IT 2004*. STEP / SCB. KK-stiftelsen. Stockholm
- Lindqvist, Gunilla (red.) (1999) *Vygotskij och skolan. Texter ur Vygotskij's psykologi kommenterade som historia och aktualitet*. Studentlitteratur. Lund.
- Lundberg, Lotta & Riihämä, Pia-Mari (2003) *Scener från ett mediepedagogiskt utvecklingsarbete – Kungsbacka 2001 – 2003*. Kulturförvaltningen. Kungsbacka kommun
- Lundgren, Pär (2002) *Media Literacy and Image Education in Denmark, Finland and Sweden*. European Commission. Directorate General for Education and Culture.
- Malmö högskola/ Svenska Filminstitutet (2002) "Pyttesmå ändringar – radikala scenbyten."
Rapporter om utbildning 2002:1 Red. Lena Aulin-Gråhamn, Tommy Lindholm, Malmö högskola och Klas Viklund, Svenska Filminstitutet
- Marnér, Anders & Örtengren, Hans (2003) "En kulturskola för alla: estetiska ämnen och läroprocesser i ett mediespecifikt och medieneutralt perspektiv." *Forskning i fokus* 16/2003 Myndigheten för skolutveckling. Stockholm
- Nilsson, Staffan (2003) *Film och mediepedagogik 10 p. En fristående kurs och ett samarbete mellan Film i Dalarna, Högskolan Dalarna och Film och Biografmuseumet i Säter*. Film i Dalarna. Falun
- Nord, Lars & Strömbäck, Jesper (red.) (2004) *Medierna och demokratin*.

- Studentlitteratur. Lund
- Olson, Kristin & Boresson, Cecilia (2004) *Medieresor – om medier för pedagoger*. Utbildningsradion. Stockholm
- SOU 1999:63 *Att lära och leda: En lärarutbildning för samverkan och utveckling*. Utbildningsdepartementet. Stockholm
- Sahlin, Åke (2001) "Stäng inte av! Film som verktyg för samtal." *Våldsskildringsrådets skriftserie nr 26*. Kulturdepartementet. Stockholm
- Stigbrand, Karin (1989) *Mediekunskap i skolan. En studie av massmedieundervisningens ABC*. Doktorsavhandling. Pedagogiska institutionen. Stockholms universitet
- Stigbrand, Karin & Lilja-Svensson, Margareta (1997) *Mediekunniga lärare? – om lärarhögskolorna och mediepedagogiken*. *Våldsskildringsrådets skriftserie nr 18*. Kulturdepartementet. Stockholm
- Stigbrand, Karin & Stolpe, Sofie (red.) (2000) *Tusen flickor om film och våld*. *Våldsskildringsrådets skriftserie nr 23*. Kulturdepartementet. Stockholm
- Svenska Filminstitutet (2003) *Agenda M Diskussionsunderlag för ett mediepedagogiskt utvecklingsarbete*. Stockholm
- Svenska Filminstitutet / Skolverket (2001) *Film för lust och lärande*. Liber. Stockholm
- Svenska Filminstitutet (2003) *Utveckling av film- och mediekunskap. Lärarutbildningar i samverkan med regionala resurscentrum för film och video. Slutredovisning till Utbildningsdepartementet*, mars 2003. Stockholm
- Utbildningsradion (2005) *Zappa, knappa, chatta – om framtidens mediestödda lärande. En dokumentation av heldagsseminariet den 17 mars 2005*. www.ur.se
- Qvarsell, Birgitta (2000 a) "Children's use of media as transformed experience. educological and psychological dimensions." In Van den Bergh, B & Van den Bulck, J (eds.) *Children and Media: Multidisciplinary Approaches*, CBGS-Publicaties 2000, Leuven-Apeldoorn/Netherlands: Garant
- Qvarsell, Birgitta (2000 b) "Media och informationsteknik i barns värld. Om framväxten av ett pedagogiskt forskningsfält – från TV till Internet." Ingår i Löfberg, K & Qvarsell, B (2000) *Nya villkor för socialisation? Pedagogik och samhällsfilosofi om nya media. Pedagogik & Media –seminariets skriftserie nr 7*, 2000. Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet
- Viklund, Klas (2000) "Film lyfts fram i skolans nya kursplaner" i *Reform i rörelse* nr 6, Skolverket. Stockholm
- Vygotskij, L.S. (1995/1939) *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Daidalos. Göteborg

Elektroniska källor

www.sou.gov.se/barnkultur

- info om Aktionsgruppen för barnkultur

www.regeringen.se/sb/d

- info om Arbetsgruppen för IT och kultur (IT-politiska strategigruppen)

www.medieradet.se

- info om Utbildnings- och Kulturdepartementets kommitté Medierådet

www.filmpedagogik.nu

- info om film och mediepedagogik

www.kks.se

- info om IT i lärarutbildningen, Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling

www.sfi.se

- info om filmkulturell verksamhet, Svenska Filminstitutet

BILAGA 1 UTDRAG UR STYRDOKUMENT

SOU 1999:63 Att lära och leda

I lärarkommitténs (LUK:s) slutbetänkande inför den nya lärarutbildningen poängteras att man ska arbeta med olika uttrycksformer.

Att hantera information och nyttja kulturella uttrycksformer

I ett informations- och kunskapsrikt samhälle, där information och kunskap dessutom är lättillgängliga kommer lärarens roll och arbetsuppgifter att förändras. Snarare än att enbart överföra information måste läraren utveckla förmågan att utvärdera och kritiskt granska såväl information i sig som hur barn, ungdomar och vuxenstuderande omvandlar denna kunskap.

När samhället omdanas förändras också betydelsen av kultur, konst och estetik för barn och ungdomar. Lärarutbildningskommittén menar att den estetiska kunskapen och kulturella uttrycksformer utgör ett angeläget kunskapsområde för alla lärare – oavsett ämne/ ämnesområde eller skolform. (s.11)

...

Att arbeta med olika uttrycksformer

Estetisk kunskap, som per definition svarar mot, ”den kunskap man får genom sinnen”, kan uppfattas som en motpol till den kunskap som förvärvas genom tanke och förnuft (den rationella kunskapen). Det estetiska associeras ofta med det dekorativa och skiljs då från det som har mening och betydelse, som i sin tur knyts till funktion, kunskap och moral. Vetande och konst (som estetiskt uttryck) ställs då mot varandra. Kommittén anser snarare att kunskapsformerna kompletterar varandra. De hör ihop med läroprocesser, att leka eller att lära sig är skapande processer. (s. 55)

...

Det allmänna utbildningsområdet

Lärarutbildningskommittén vill betona att lärarutbildningens samlade innehåll utgör olika sidor av samma övergripande strävan; att stärka barns och ungdomars utveckling till ansvarskännande, ansvarstagande, kunniga och kreativa människor. Det allmänna utbildningsområdet skall därför bidra till att detta helhetsperspektiv på individens lärande och utveckling från förskolan genom skolan och vuxenutbildningen klargörs. I detta sammanhang skall studenterna få erfarenhet av hur kunskap och upplevelser kan kommuniceras med hjälp av olika ”språk”, dvs. de ska även lära sig att utnyttja olika kulturella och konstnärliga uttrycksformer. (s. 127)

Grundskolans kursplaner och betygskriterier (Skolverket 2000)

Utdrag ur kursplanen i svenska

Utbildningen i ämnet svenska syftar till att ge eleverna möjligheter att använda och utveckla sin förmåga att tala, lyssna, se, läsa och skriva samt att uppleva och lära av skönlitteratur, film och teater. Språkförmågan har stor betydelse för allt arbete i skolan och för elevernas fortsatta liv och verksamhet. Det är därför ett av skolans viktigaste uppdrag att skapa goda möjligheter för elevernas språkutveckling. Ämnet skall ge läs-, film- och teaterupplevelser och tillfällen att utbyta erfarenheter kring dessa. (s. 96)

Mål att sträva mot

Skolan skall i sin undervisning sträva efter att eleven

- utvecklar sin förmåga att läsa, förstå, tolka och uppleva texter av olika slag och att anpassa läsningen och arbetet med texten till dess syfte och karaktär,

...

- utvecklar förmåga att utnyttja olika möjligheter för att hämta information, tillägnar sig kunskap om mediernas språk och funktion samt utvecklar sin förmåga att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap. (s. 97)

Att tillägna sig och bearbeta texter behöver inte alltid innebära läsning utan kan ske även genom avlyssning, drama, rollspel, film, video och bildstudium. Ämnet utvecklar elevens förmåga att förstå, uppleva och tolka texter. Ett vidgat textbegrepp innefattar förutom skrivna och talade texter även bilder. (s. 98)

Mål som eleverna ska ha uppnått i slutet av det nionde skolåret

Eleven skall

- kunna ta del av, reflektera över och värdera innehåll och uttrycksmedel i bild, film och teater (s. 100)

Kommentarer till grundskolans kursplaner och betygskriterier

Medierna och informationstekniken får allt större betydelse i vårt samhälle. Det enorma informationsflödet med många och ofta anonyma informationskanaler innebär att det blir allt viktigare att kunna kritiskt granska och värdera olika fakta. Att kunna bearbeta information och att lära sig sovra i informationsflödet är färdigheter vars betydelse betonas i kursplanen.

Mediernas betydelse och vårt förhållande till medierna behandlas i läroplanen men kunskapsområdet har haft en undanskymd plats i den föregående kursplanen. Ett vidgat textbegrepp har därför förts in i den reviderade kursplanen. Det innebär att texter inte alltid behöver läsas utan kan upplevas med ögat och örat i olika former och att detta ingår i svenskämnet. Filmens och teaterns betydelse som kunskapskälla poängteras på flera håll i kursplanen, likaså elevernas delaktighet som aktiva medskapare i samhällets kulturutbud. (s. 51)

Utdrag ur kursplanen i bild

Bilden har en växande betydelse i informationssamhället. Dagens bild- och mediasamhälle präglas i hög grad av den globala bildkulturen. Bilden har en framträdande plats i kommersiella sammanhang och spelar en viktig roll i opinionsbildningen. Populärkulturen rymmer den styrande och dominerande bildkategorin i barns och ungas liv och har en medskapande roll i deras konstruktion av identitet, kunskap, och kultur. Bildens ökande mångfald, informationsteknikens tillväxt och förändringarna i villkoren för bildproduktion förändrar snabbt bildningsstrukturen inom kulturområdet. (s. 9)

Bilder uppträder i samverkan med andra uttrycksformer som till exempel tal, text och musik inom ramen för ett vidgat textbegrepp. Kommunikationen idag sker i stor utsträckning genom kombinationer av olika medier som ställer krav på ett gränsöverskridande arbete. (s.10)

Mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det nionde skolåret

- ha förmåga att se och framställa bilder och former med hjälp av traditionella och moderna metoder och tekniker
- ...
- kunna analysera och kritiskt granska konstbilder, bilder för reklam och propaganda, nyheter och information i form av tredimensionell gestaltning, stillbilder och rörliga bilder. (s. 11)

Utdrag ur kursplanen för samhällsorienterande ämnen

Kunskapande i ett informationsrikt samhälle

Dagens samhälle erbjuder en närmast oändlig mängd av information, som kan inhämtas från olika mer eller mindre vederhäftiga källor via olika kanaler. Medier och mediernas budskap spelar stor roll när människor bildar sina uppfattningar. I de samhällsorienterande ämnena skall eleverna bli förtrogna med olika sätt att kunskapa samt utveckla insikter i hur olika medier kan användas och hur de påverkar människan och samhället. Genom att orientera sig i olika informationsmiljöer och använda olika informationskällor får eleverna insyn i de möjligheter och problem som IT-samhället medför. Att söka, granska, välja, strukturera, kritiskt värdera, integrera och redovisa information på skilda sätt – i tal, skrift, bild, form, drama, musik och rörelse är centralt i de samhällsorienterande ämnena. Det främjar elevernas orientering i tid och rum och deras konstruerande av egna mönster och bilder av omvärlden, vilka kan användas som redskap för analys och bedömning av såväl andras tolkningar som egna ståndpunkter. (s. 68)

Mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det nionde skolåret (samhällskunskap)

- ...
- kunna använda olika kunskapskällor samt kunna sammanställa, bearbeta, granska och värdera uppgifter och åsikter från olika källor och opinionsbildare samt redovisa resultatet (s. 88)

BILAGA 2

Antal studerande per program för lärarexamen VT03

	Kvinnor	Män	Totalt	
Göteborgs universitet	2039	517	2556	*
Högskolan Dalarna	583	218	801	*
Högskolan Kristianstad	630	159	789	
Högskolan i Borås	561	81	642	
Högskolan i Gävle	376	106	482	*
Högskolan i Halmstad	184	72	256	*
Högskolan i Jönköping	820	147	967	*
Högskolan i Kalmar	481	156	637	
Högskolan i Skövde	116	19	135	
Högskolan i Trollhättan/Uddevalla	216	22	238	
Högskolan på Gotland	32	3	35	*
Idrottshögskolan i Stockholm	88	89	117	
Karlstads universitet	1126	281	1407	*
Konstfack	59	13	72	
Kungl. Musikhögskolan i Stockholm	37	5	42	
Kungl. Tekniska högskolan	13	21	34	
Linköpings universitet	1139	325	1464	
Luleå tekniska universitet	527	233	760	*
Lunds universitet	45	45	90	
Lärarhögskolan i Stockholm	3300	627	3927	*
Malmö högskola	1536	508	2044	*
Mitthögskolan	607	130	737	*
Mälardalens högskola	208	81	289	*
Stockholms universitet	599	278	877	
Södertörns högskola	64	16	80	*
Umeå universitet	902	316	1218	
Uppsala universitet	1016	346	1362	*
Växjö universitet	638	279	917	*
Örebro universitet	502	213	715	*

Källa: HSV Högskoleverket

* deltagare i projektet

BILAGA 3

Utbildnings- och kulturminister
Leif Pagrotsky

Stockholm 2004-12-02

Cc Skolminister Ibrahim Baylan
Cc Statssekreterare Kerstin Eliasson
Cc Kansliråd Kerstin Jacobsson
Cc Universitetskansler Sigbrit Franke
Cc Rektor Per Lysander

IT/Mediepedagogik inom lärarutbildningen

Under år 2003/2004 har vi medverkat som forskare och moderatorer i ett utvecklingsprojekt om IT/mediepedagogik inom lärarutbildningen i Sverige. Projektet har omfattat totalt 16 utbildningar och ca 130 aktiva lärarutbildare inom svenska, datakunskap, samhällsorienterande ämnen, bild och naturvetenskap. På de orter i landet där vi haft seminarier har även prefekter och utbildningsledare deltagit. Projektets mål har varit att konkretisera det nya läraruppdraget vad gäller IT/mediepedagogik. (Bilaga bifogas.) Vi har kartlagt var, när och hur de studerande på olika utbildningar förbereds för sina insatser i skolan.

Med vår forskarkompetens som grund uppmuntrade vi den lokala diskussionen om

- samarbete mellan olika ämnesföreträdare
- inriktning och progression inom fältet
- relationen till barnen och de ungas medieanvändning
- barnens kunskapande via medierna
- det egna medieskapandet i skolan
- möjligheter att knyta an till pågående regionalt utvecklingsarbete

Styrdokumentens formuleringar diskuterades på samtliga seminarier. För många deltagare var det första gången som texterna om mediepedagogik och estetiska läroprocesser lyftes fram. Svenskämnets betoning av ett vidgat textbegrepp engagerade. Så även SO-ämnets skrivningar om kritisk granskning av medieutbudet och mediepedagogikens relation till honnörsord som demokrati, yttrandefrihet och informationsfrihet. Liksom mer filosofiska perspektiv om mediernas bidrag till de ungas identitetsutveckling.

Projektet finansierades av Utbildningsradion (UR) och Vårdsskildringsrådet (numera Medierådet). Utbildningsradions intresse var att få kunskap om hur UR:s mediepedagoger kan samverka med lärarutbildningen samt hur UR:s program om mediekunskap tas emot och används. Vårdsskildringsrådet hade motsvarande intresse att få veta hur rådets skrifter om medieanvändning och mediepåverkan uppfattas bland lärarutbildare. (Rådet är en kommitté under Kulturdepartementet som har regeringens uppdrag att verka för ökad mediekunskap i skolan, att följa marknadsutvecklingen och förmedla kunskap om medieutbudet.)

Vi har funnit att området IT/mediepedagogik hanteras på skilda sätt - och ibland inte alls - inom lärarutbildningarna. På seminarierna talade några konsekvent om mediekunskap, mediepedagogik och mediedidaktik. Andra använde uttrycken IKT, IT-pedagogik och IT-strategi. Konsensus saknas. Projektet har visat att det gagnar båda sidorna att bredda blicken. En samsyn har successivt vuxit fram om att det handlar om *ett* område – inte två. Det begrepp vi i dagsläget ser som fruktbart är IT/mediepedagogik.

En viktig slutsats i projektet är att IT/mediepedagogiken bör komma in i början av lärarutbildningen inom ramen för det allmänna utbildningsområdet. Ansvarvilar på det styrande organ som beslutar om denna gemensamma del av lärarnas utbildning.

För att få grepp om användningen av UR-programmen och Medierådets skrifter - och förståelse för lärarutbildarnas tolkning av sitt mediepedagogiska uppdrag – gjorde vi en enkät. Vi sände ut den till deltagarna innan vi träffade dem. Svaren – liksom seminarierna – visar att få lärarutbildare använder UR-programmen och att rådets skrifter med några få undantag är okända inom lärar-utbildningarna. Senare i projektet, när deltagarna bekantat sig med materialen och provat dem i sin undervisning, var omdömena positiva. Rådets skrifter har kommit in som kurslitteratur på flera orter. När det gäller UR var deltagarna intresserade av närmare kontakt. Man önskade dialog med producenterna och presenterade konkreta programidéer. Samarbete mellan lärarutbildningar och andra medieföretag (press, radio, film och TV) är annars sällsynt. Den dag IT/mediekunskap fått fäste inom lärarutbildningarna ter det sig för oss naturligt att lärarutbildarna närmar sig de professionella medieföretagen. Den senaste utredningen om icke-kommersiell lokal radio och television öppnar möjligheter för lärarutbildningen att medverka i programproduktion.

En idé om samverkan mellan olika ämnen och institutioner ingår i den offentliga retoriken. Det önskar också många enskilda lärarutbildare. I praktiken finns många hinder. Ett är att institutionerna är självständiga och ligger utspridda på olika adresser som t. ex. i Göteborg. Ett annat hinder kan vara bristande intresse inom den nämnd som styr över lärarutbildningen. En kommentar vi mött är ”Ingen vill lämna ifrån sig sin tid.” Lärarutbildare är ofta besjälade av sitt ämne. Ett nytt inslag som t. ex. IT/mediepedagogik uppfattas hotfullt snarare än utvecklande. Revirmarkeringar spelar in. Ska en förändring komma till stånd krävs samtal både horisontellt och vertikalt på lärosätena. Viljan finns! Förutsättningen är en tydligt uppmanande instruktion från departementets sida och ett nationellt centrum för praktiskt och teoretiskt utvecklingsarbete.

På det avslutande seminariet på Rosenbad den 14 juni 2004 redovisade lärarutbildarna vad som hänt på respektive ort. Tonläget var positivt och spirande, mediepedagogiska nätverk är etablerade inom flera lärarutbildningar. Deltagarna uppmanade dock arrangörerna, UR och Medierådet, att inte släppa taget. Man efterlyste en ”nätverks-koordinator”, en central instans för erfarenhetsutbyte, återkoppling och inspiration. Svaret från arrangörernas sida var att UR och Medierådet kunde erbjuda ett nationellt seminarium till. Däremot inte ett övergripande nationellt ansvar för IT/mediepedagogiskt utvecklingsarbete. För det krävs resurser och spetskompetens. Tänkbara alternativa institutioner diskuterades. Fördelar och nackdelar med Dramatiska Institutet, Konstfack, Svenska Filminstitutet, Tidningen i skolan, Lärarutbildningen vid Malmö högskola, Södertörns högskola och Pedagogiska institutionen vid Stockholms universitet ventilerades. Slutsatsen var tydlig. Dramatiska institutets institution ’Nya medier, estetik och lärande’ med sin utbildning (40 p) Media, Estetik och Pedagogik (MEP) är den institution som har förtroende inom området.

Vårt förslag är att Dramatiska institutet får i uppdrag att utreda hur ett nationellt centrum för IT/mediepedagogiskt utvecklingsarbete för landets lärarutbildningar skulle kunna upprättas.

I vår vision kan följande delar övervägas:

etablera en webbplats för mediepedagogiskt erfarenhetsutbyte och utvecklingsarbete på högskolenivå med såväl teoretiska som praktiska delar

kursverksamhet och kompetensutveckling av lärarutbildare

utifrån institutets samlade erfarenhet i kombination med MEP-kursernas specifika profil

experiment med ny teknik i paritet med andra nationella satsningar på IT och kultur

Ryktet om att MEP kanske ska läggas ner har nått oss i projektets slutfas. Utan den utbildningen riskerar det mediepedagogiska utvecklingsarbetet inom landets lärarutbildningar att förlora i kvalitet och stagnera. Vi står till förfogande med mer information om så önskas.

Fil.dr Helena Danielsson
Pettersbergsvägen 74
129 40 Hägersten
Tel: 08 – 97 67 49 helena@ped.su.se

Fil.dr Karin Stigbrand
Tengdahlgatan 21
116 41 Stockholm
Tel: 08 – 640 40 75 karin.stigbrand@sh.se